

SZEMLE

Néhány vietnámi talaj vízgazdálkodási sajátságai

A talajfizikai sajátságok meghatározzák a talaj vízgazdálkodását, illetve annak hő- és levegőgazdálkodását és fontos szerepet játszanak a talajképződés folyamataiban. Az egyik legfontosabb feladat a talaj vízgazdálkodásának és fizikai tulajdonságainak tanulmányozásánál, hogy figyelemmel kísérjük hogyan hatnak ezek a sajátságok a növények víz- és tápanyagellátására és milyen mértékben befolyásolják a növénytermesztést.

A talaj fizikai és vízgazdálkodási sajátságait számos tényező befolyásolja, ezek között egyaránt szerepelnek természeti és antropogén tényezők. Az utóbbiak különösen a mezőgazdasági termelés során gyakorolnak jelentős hatást és, ellentétben a természeti tényezőkkel, könnyebben változtathatók amikor azt a termelés céljai szükségessé teszik.

Vietnámban a kedvezőtlen talajfizikai sajátságok gyakran megnehezítik a növénytermesztést. Kísérleteinkben ezért olyan területeken vizsgáltuk a vízgazdálkodási és fizikai sajátságokat, valamint azok változását a mezőgazdasági termelés során, amelyek a termelés szempontjából fontosak.

Fizikai és vízgazdálkodási vizsgálatok

Hat jellegzetes vietnámi talajtípust választottunk ki és meghatároztuk fizikai és vízgazdálkodási sajátságaikat /1. táblázat/.

Az 1. táblázat adataiból látható, hogy az egyes talajokon különböző fizikai és vízgazdálkodási paramétereket mértünk. Így a mészkövön vagy bazalton képződött talajoknak lényegesen nagyobb a vízkötő képessége, mint például a szürke degradált talajoknak vagy alluviális talajoknak.

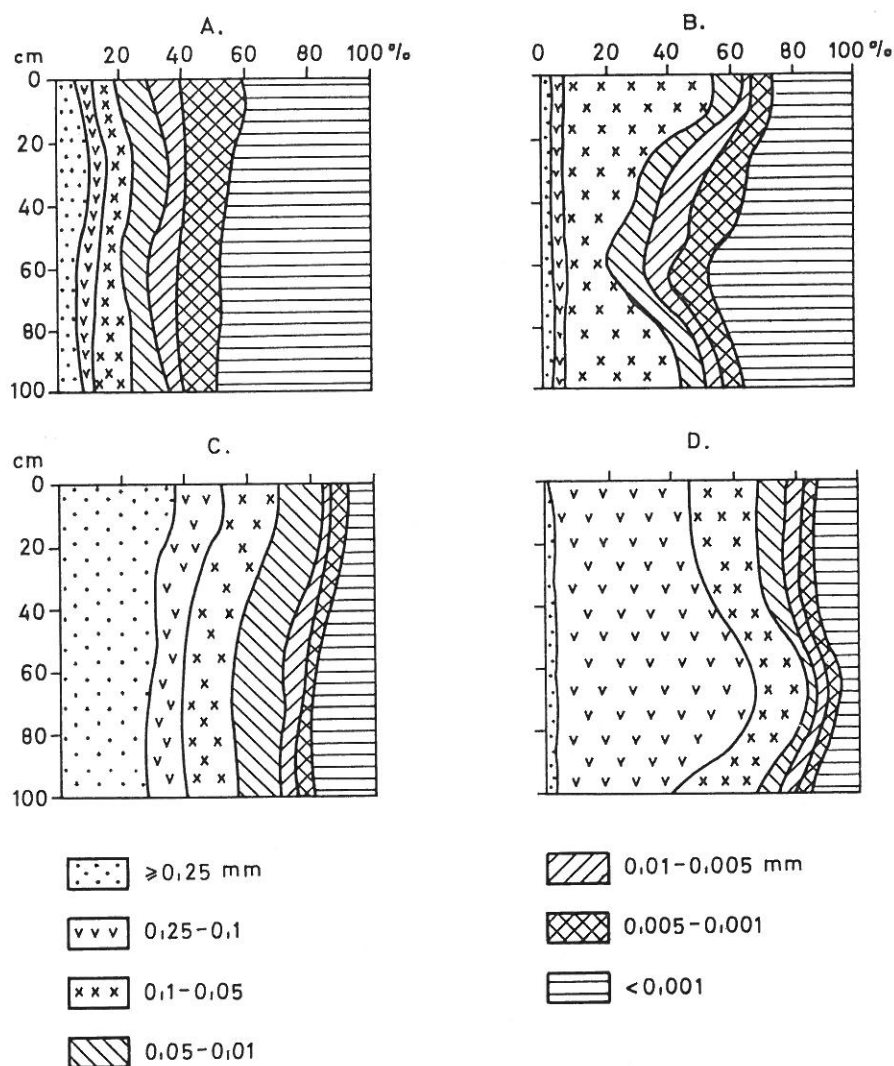
Ismeretes, hogy a mélyebb talajrétegekben az agyagtartalom növekszik, részben a talajképződési folyamatok, részben az emberi hatás következtében. Az 1. táblázat világosan mutatja a vízgazdálkodási sajátságok, illetve a talaj fizikai agyagtartalma közötti szoros összefüggést.

Elvégeztük néhány tipikus vietnámi talaj mechanikai elemzését /1. ábra/. Az 1. ábra jól szemlélteti, hogy a bazalton kialakult talajoknak jelentős az agyagtartalma, míg a tengerparti homoktalaj agyagtartalma alacsony. E talajok a legkülönbözőbb agrotechnikai intézkedéseket követelik, hogy termékenysé-
güket differenciáltan használhassuk ki.

1. táblázat

Néhány vietnámi talaj fizikai és vízgazdálkodási
sajátságai

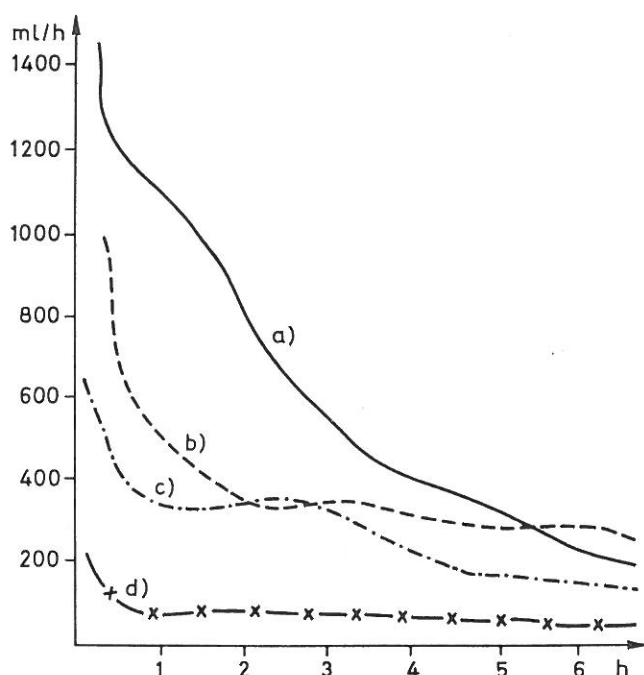
Talajtípus	Minta- vétel mélysége cm	Anyag %	Hervadás- pont %	Higrosz- közpos- ság hy %	Szabad- földi vízkapa- citás %	Kapil- lárís víz % V	Lazán kötött víz % V	Erősen kötött víz
Vörös talaj mészkövön	0 - 10 20 - 30	56,00 64,00	24,60 27,18	13,50 14,50	36,80 40,00	16,50 18,50	4,36 5,68	8,73 9,47
Vörös talaj bazalton	0 - 10 20 - 30	57,50 63,80	27,40 28,40	14,60 13,50	55,50 55,18	28,10 26,70	7,01 6,48	11,68 9,90
Vörös-sárga talaj agyagon	0 - 10 20 - 30	47,60 45,66	14,80 13,37	5,40 7,50	28,30 27,90	28,67 23,45	3,20 4,40	5,40 7,50
Vörös-sárga talaj agyagon	0 - 10 20 - 30	43,30 46,05	13,38 13,30	5,60 5,00	28,00 29,00	23,10 24,80	3,30 4,10	5,60 6,80
Művelt alluviális talaj	0 - 10 20 - 30	28,50 28,00	4,50 6,50	3,50 5,00	27,30 22,60	31,50 25,76	1,32 3,32	3,30 5,30
Degradált szürke talaj	0 - 10 20 - 30	33,03 47,13	8,50 11,00	5,50 6,00	29,50 28,00	24,00 23,80	2,42 3,36	4,03 5,60

1. ábra

Néhány vietnámi talajtípus mechanikai összetétele. A. Bazalton képződött talaj. B. Mészkövön képződött vörös talaj. C. Szürke degradált talaj. Tengerparti homoktalaj

A talajok mechanikai összetétele és vízgazdálkodási tulajdonságai tükröződnek a 2. ábra adataiban is, ahol az infiltrációs viszonyokat vizsgáltuk négy talajtípuson. A 6 órán keresztül vizsgált infiltráció során a 4 talaj eltérően viselkedett, a kezdeti időszakban a mészkövön kialakult vörös talaj fogadta be a legtöbb vizet, míg a régi alluviumon kialakult, művelt sárgás-vörös talaj vízbefogadó képessége csekély volt. Érdekes, hogy a beszívárogztatás 4. órája után a különböző vízbefogadó képességek kiegyenlítődték és a továbbiakban lényeges különbség nem volt mérhető közöttük.

2. ábra

Infiltrációs viszonyok négy vietnámi talajtípuson. a/ Mész-kövön kialakult vörös talaj; b/ Vörös-sárga talaj agyagon; c/ Vörös-sárga talaj agyagon; d/ Művelt alluviális talaj

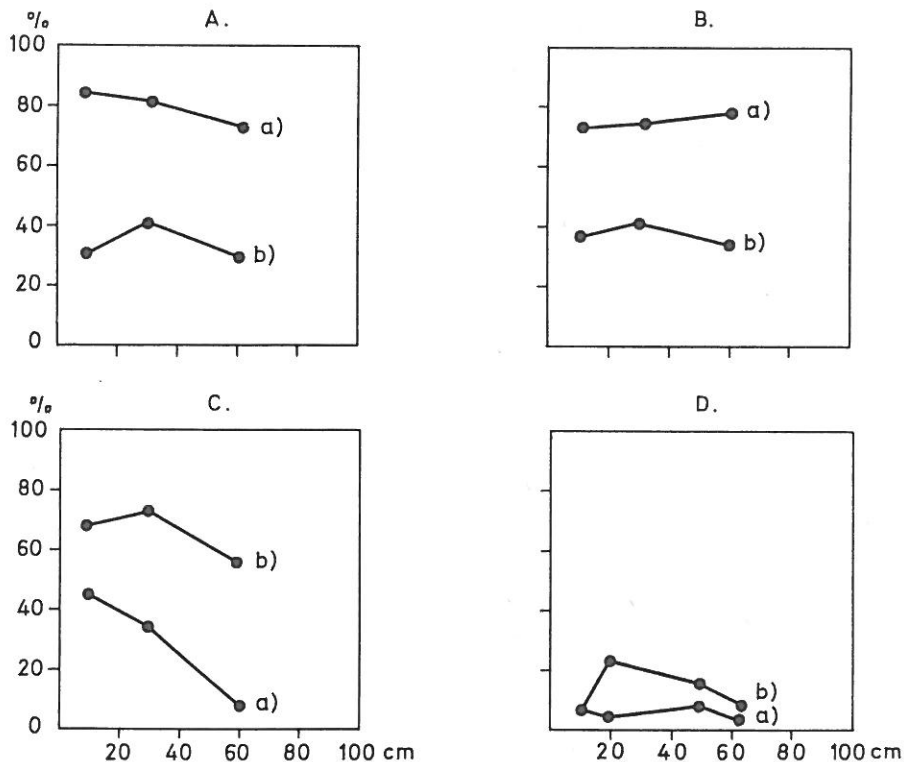
Talajszerkezeti vizsgálatok

Munkánk során tanulmányoztuk a talajszerkezetet, mert tapasztalataink szerint a bazaltokon kialakult talajokon az erdő- és különösen a kaucsukfa-telepítés nagyban függ attól, hogy a talajok milyen szerkezeti állapotúak nemcsak a felszínen, hanem egészen a 60 cm-es mélységig. Ezek a tapasztalatok különösen jelentősek voltak Tay Nguyen és Dong Nai vidékén. Megfigyeltük azt is, hogy a tengerparti homoktalajokban a mikroaggregátumok mennyisége nagymértékben csökken a 30-60 cm-es mélységben /3. ábra/.

Mint a 3. ábrán látható, négy talajtípuson vizsgáltuk az 1 mm-nél nagyobb és 0,25 mm-nél kisebb vízálló aggregátumok mennyiségét. Mindegyik vizsgált talajtípuson egyöntetűen megfigyelhető, hogy a mélységgel párhuzamosan az aggregátumok mennyisége általában csökken, ez alól kivételt csak a 20-30 cm közötti talajrétegek képviselnek.

A mért agyagtartalom, valamint a mikroaggregátum-analízisek segítségével kiszámítottuk a talajok WAGELER és KACSINSZKY szerinti diszperzitási együtthatóit is. Ezek szerint a bazaltokon kialakult vörös talaj felszínén a diszperzitási faktor 60-70 % /0,6-0,7 érték/ volt és a mélyebb rétegekben ez az érték majdnem 1-ig emelkedett. Ezzel szemben a mezőgazdasági művelés alatt álló degradált talajok struktúra koefficiense lényegesen kisebb, gyakran 0,3, sőt egyes esetekben csak 0,1 volt.

Természetesen, a tápanyagtartalom a szelvény mélységével fokozatosan csökkent, és nagyon alacsonynak adódott a hosszú ideje művelés alatt álló talajon. Ugyancsak érthető, hogy több tápanyagot találtunk a finomabb mechanikai frakcióhoz kötve, mint a durva szemcsékben. Fenti megállapítások kb. 200 talajminta elemzése során adódtak.

3. ábra

Az 1 mm-nél nagyobb /a/ és 0,25 mm-nél kisebb /b/ vízálló aggregátumok mennyisége négy vietnámi talajban. A. Bazaltan képződött talaj kaucsukfa erdő alatt. B. Bazaltan képződött talaj erdő alatt. C. Szürke degradált talaj kaucsukfa erdő alatt. D. Tengerparti homoktalaj

Néhány vietnámi fő talajtípus nedvesség-dinamikája

Számos szerző folytatott vizsgálatokat e talajok nedvességviszonyaival kapcsolatban mind külföldön, mind Vietnámban /TRAN CONG TAU és NGUYEN THI DAN, 1984; NGUYEN THI DAN, 1976, 1978/. A számos vizsgálatot azonban mind ez ideig rendszeresen nem összegezték, e hiányosság különösen fennáll a sárgás-vörös ferralit talajok csoportjára. Ezek a talajok elterjedtek Vietnámban, eltérő klimatikus és domborzati viszonyok között helyezkedhetnek el. Változataik a következők lehetnek:

- Barnás-vörös ferralit talajok, amelyek mészkövön alakultak ki, valamint sárgás-vörös talajok, amelyek agyagon képződtek, Na San és Son La vidékén.

- Vörös-barna ferralit talajok, amelyek bazalton képződtek fennsíkokon Buon Na Thuot vidéken;

- Sárgás-vörös ferralit talajok ugyancsak agyagon, valamint sárgás-barna talajok, amelyek régi alluviumon képződtek Ba Vi - Ha Son Binh tartományban.

- Vörös-sárga ferralit talajok, amelyek ugyancsak régi alluviális talajokon képződtek Xuan Mai - Ha Son Binh vidékén.

- Sárgás-vörös talajok agyagon és vörös-sárga talajok homokkövön képződve Tan Yen - Ha Bac tartományban.

E széles skálából csupán néhány jellegzetesebb helyen végeztünk nedvesség-dinamikai vizsgálatokat a legtipikusabb talajszelvényeken.

Bazalton kialakult vörös-barna ferralit talaj nedvesség-dinamikája
Eakmakban, Buon Me Thuot környékén - Buon Me Thuot egy magasföld 450 m tengerszint feletti magasságban Közép-Vietnámban. Az évi középhőmérséklet $23,5^{\circ}\text{C}$, a legmagasabb hőmérséklet április és május hónapokban mérhető, átlagosan 32°C , míg decemberben van a leghidegebb, átlagosan 20°C . Az átlagos évi csapadékmennyiség 1830 mm, a száraz időszak októbertől ápriliséig tart. A leghevesebb esőzések június, júliusban és augusztusban vannak. Területén kaucsukfát, kávét, avokádót, mangót és más élő növényeket termesztnek. Túlnyomó részén bazalton kialakult vörös-barna talajokat találunk, amelyek szelvénye egyforma: a vastag agyagréteg a legjellemzőbb és a fizikai agyagtartalom eléri a 80 %-ot. Az agyagtartalom a mélységgel nő. Magas a talajok térfogatsúlya, ennek megfelelően a porozitás csekély. E talajok kukoricatermesztésre is alkalmasak.

E területen végeztünk talajnedvesség-vizsgálatokat 1979-ben és 1980-ban. Azt tapasztaltuk, hogy a talajnedvesség a száraz időszakban 40 cm mélységben csak 20-25 %-os volt, ami azt jelenti, hogy a nagy agyagtartalmú talajokon gyakran a holtvíztartalom alatti értékkel kellett számolnunk. Csak 60-100 cm-es mélységben érte el a 35-38 %-ot, ami a szántóföldi vízkapacitás 60-70 %-át jelenti.

Az esős időszakban a nedvesség 40-48 %-ig emelkedett, ami már a szántóföldi vízkapacitás 70-80 %-a. Ilyenkor nagyobb volt a nedvességtartalom a mélyebb rétegekben, azonban a különbség a felszíni rétegekkel sokkal kisebb, mint a száraz időszakban. Mindezekből következik, hogy e talajokon a száraz időszakban a növények vízhiánytól szenvednek, amin csak az enyhít, ha gyökereik a mélyebb rétegekből képesek nedvességet felvenni.

Agyagon kialakult ferralit talajok nedvesség-dinamikája, Ba Vi - Ha Son Binh környékén - Ez a terület nyeregalakú dombok mentén található. A dombok tetején fennsíkok találhatók. A tengerszint feletti magasság csekély /kb. 100 m/. Az esős időszak áprilisban vagy májusban kezdődik, míg a száraz időszak novemberben. A területet gyakran sújtja szárazság, így volt például 1972-ben, 1973-ban és 1974-ben. Az itt díszlő teaültetvények súlyosan károsodtak a szárazság miatt.

E területen két fő talajtípus található: az agyagon kialakult sárgás-vörös ferralit talajok, és az ősi alluviumon kialakult vörös-sárga ferralit talajok.

A sárgás-vörös ferralit talajok szelvényének szerkezete monoton lefutású és az egész talajszelvény nem mélyebb 1 méternél.

A felső 30 cm-ben a fizikai agyag mennyisége 45-47 %, ez az érték a mélységgel fokozatosan növekszik. A felső talajréteg térfogatsúlya 1,2-1,5, ez az érték a mélységgel 1,6-ig növekszik. E talajok kedvezőbb fizikai sajátságokkal rendelkeznek, mint az előzőekben ismertettek, ennek megfelelően a hervadási pont is alacsonyabban helyezkedik el.

E területen is végeztünk nedvesség-dinamikai vizsgálatokat. A kísérleti hely lejtőn helyezkedett el, fiatal eperfák nőttek a területen. Jól meghatározott időközökben 100 cm mélységig határoztuk meg a talaj nedvességét.

Tapasztalataink szerint a száraz időszakban /november-április/ a felső 10 cm-ben a nedvesség 11-18 %-ig csökkent, ami a szántóföldi vízkapacitás kb. felét jelenti. Novemberben viszont a nedvességtartalom a holtvíztartalom alá csökkent.

A nedves időszakban a talajnedvesség elérte a szántóföldi vízkapacitás 80 %-át, míg augusztusban és szeptemberben gyakran 100 %-áig emelkedett. Ezek a jelentős különbségek enyhébben mutatkoztak a talaj mélyebb szintjeiben. Tapasztalataink szerint szeptemberben a legtöbb esetben a talajok telítődtek nedvességgel. Amikor meghatároztuk a talaj nedvességét ugyanezen a területen, azt tapasztaltuk, hogy ezek az értékek erdő alatt mindig magasabbak voltak, mint szántóföldek alatt, függetlenül a megfigyelés időszakától.

Homokkövön kialakult vörös-sárga ferralit talajok nedvesség-dinamikája Tan Yen - Ha Bac vidékén - A tartomány hullámos dombvidék 3-10 °-os lejtőkkel, amely alföld és hegységek között fekszik. Az évi átlagos csapadékmennyiség eléri az 1400-1600 mm-t, az átlagos középhőmérséklet pedig az esős időszakban 27-28 °C, míg a száraz időszakban 18-20 °C. E területen két fő talajtípus található: homokkövön kialakult ferralit talajok, és agyagon kialakult ferralit talajok.

A homokkövön kialakult ferralit talajok jól tagolt talajprofillal rendelkeznek. Ezen belül könnyű elválasztani a felső és az alatta elhelyezkedő /15-20 cm/ talajszinteket. 40-50 cm mélységben vaskonkréciók jelennek meg.

E talajok mechanikai összetétele alapvetően homok, vagy könnyű vályog, a fizikai vályog mennyisége nem haladja meg a 25 %-ot. A térfogatsúly 1,4-1,5 és a hervadáspont alacsony: 3-8 % nedvességtartalomnak felel meg. A talajok szántóföldi vízkapacitása kb. 25 %.

E területen megfigyeléseket végeztünk vetésforgóban pillangósokkal és zöldtrágyának felhasznált növényekkel. A vizsgálatokat 100 cm mélységig végeztük és azt tapasztaltuk, hogy a száraz időszakban - november végétől február végéig - a felső 10 cm-ben a szántóföldi vízkapacitásnak 10-50 %-áig találtunk nedvességet. Számos esetben a nedvességtartalom a hervadáspont alá süllyedt. Még a nedves időszakban sem emelkedett 16 % fölé a víztartalom a talajokban. A helyi körülményeket tekintve, ez a nedvességtartalom a növényeket kielégítette. 40-80 cm mélységben mind a száraz, mind a nedves időszakban a nedvességtartalom közel 20 % volt, de néha egészen a szántóföldi vízkapacitás értékéig emelkedett.

A fent vázolt megfigyelések alapján általánosságban megállapítható a vizsgált vietnámi talajokon a talajfizikai sajátságok és nedvesség-dinamika közötti szoros összefüggés, különös tekintettel az időszakonként fellépő aszályra. A talaj nedvességgazdálkodása szoros összefüggésben van az egyes területek éghajlati viszonyai mellett a topográfiai viszonyokkal is.

Az egyes növények esetében alkalmazható gyakorlati módszerek

Az előbb tárgyalt vietnámi tájak és talajtípusok természeti és vízgazdálkodási sajátosságait alapul véve kísérleteket folytattunk néhány termesztett növény esetében alkalmazható gyakorlati vízgazdálkodási módszerekre vonatkozóan.

Az alábbiakban ezen eredmények rövid ismertetése következik.

Nedvesség-megőrzés fiatal eperfák termesztése esetén ősi alluviumon, mulch alkalmazásával /Bavi vidékén/ - A tapasztalat az volt, hogy a fiatal eperfák e talajtípuson 40-50 %-ban kipusztultak. Mulch alkalmazásával növeltük a megmaradás valószínűségét. Az ültetvény területét nylon-borításban részesítettük, így a nedvesség 0-30 cm mélységben 20 %-kal növekedett. Ez az egyszerű módszer 100 %-kal növelte a megmaradt eperfák számát. Ha a talaj felszínét 5-10 t/ha száraz fűvel mulchoztuk, a talajnedvesség 4-5 %-kal növekedett. E kezelésben az eperfa növekedése lelassult, míg a talajfelszín hőmérséklete nylon-takarás esetén 2-4 °C-kal emelkedett. A száraz fű jó hőmérséklet-szabályozónak bizonyult.

Nedvesség-megőrzés teaültetvényen agyagon kialakult sárgás-vörös talajon mulch alkalmazásával - A kísérletek 4 évig folytak /1975-1978/. Amennyiben csak *Stylosanthes* alkalmaztunk köztes növényként a teasorok között, a nedvességtartalom nem emelkedett. Amikor a talaj felszínét nylonnal letakartuk az átlagos talajnedvesség-tartalom 5-6 %-kal nőtt és elérte a szántóföldi vízkapacitás 70 %-át. Ha csak a növény tövét takartuk nylonnal, az átlagos nedvességtartalom 3-5 %-kal növekedett. Kezelésünk a mulch alkalmazásával a tea termését 4 éven keresztül 28-40 %-kal növelte.

Nedvesség-visszatartás manióka-ültetvényen bazalton kialakult vörös-barna talajon Eakmak környékén mulch alkalmazásával - A maniókaültetvényen 15-20 t/ha zöldtrágyát alkalmaztunk /*Tithonia*/, ennek következtében a száraz időszakban a talajnedvesség mindig felülmúlta a szántóföldi vízkapacitás 70 %-át. *Stylosanthes* alkalmazásával ilyen eredményt nem értünk el. A nedvesség-visszatartás kb. 40-50 %-kal emelte a manióka termését a kontrollhoz viszonyítva.

Nedvesség-visszatartás kávéültetvényben bazalton kialakult vörös-barna talajon Eakmak környékén - Két éven át alkalmaztunk mulcot /5 kg tövenként/, amelyet szalmából és fűből készítettünk. Ez a kezelés 7-10 %-kal növelte a talaj nedvességtartalmát, a hőmérséklet 1-2 °C-kal növelte a száraz időszakban, míg 5-6 °C-kal csökkentette a nedves időszakban. A talaj nedvességtartalmának növelése kedvezően hatott a kávécserje növekedésére, a kávécserje pusztulása mulch alkalmazása nélkül 2,5 %, míg mulchozással csak 1,2 % volt. A cerje magassága, az ágak hossza és száma, a rügyek és a száruk átmérője a mulchozott kezelésben mindenütt kedvezőbbek voltak, mint a kontrollnál. Az átlagos gyökérmennyiség 0-10 cm mélységben mulchozás esetében elérte a 120-140 g száraz anyagot, míg anélkül csak 40-50 g volt. A kávé elsőleges termése 240 kg/ha volt a kontrollban, míg 1300 kg a mulchozott kezelésben.

Néhány talajfizikai és kémiai vizsgálat a mulch hatásának alátámasztására - Széles körű porozitás-, mikroaggregátum-, vízálló aggregátum- és fel-

vehető tápanyag-vizsgálatot végeztünk a mulchozott- és kontrollkezelésekben. Megállapítható, hogy - bár a talajművelés rombolta a természetes talajszerkezetet - a legtöbb fizikai, valamint kémiai talajtulajdonság kedvezőbb volt a mulchozott, mint a kontrollparcellákban.

Ami a humusz- és tápanyagtartalmat illeti a kontroll- és kezelt parcellákon, a mulchozás hatására szintén pozitív változások voltak mérhetőek.

Vizsgálatunk eredményeit gyakorlati hasznosítás szempontjából a következőképpen foglalhatjuk össze:

Sok esetben találkozhatunk az irodalomban /BROWN et al., 1960; DANIELSON és RUSSEL, 1957; DEAN és GLEDHILE, 1956; FEWCETT és QUIRK, 1960/ olyan javaslatokkal, hogy a megfelelő trágyázás és műtrágyázás mulch alkalmazásával együtt mind a fizikai, mind a kémiai talajsajátságokra kedvező befolyást gyakorol és a növénytáplálkozás elősegítésével lehetővé válik nagyobb termések elérése. A mulch alkalmazásával kísérleteinkben a talaj vizgazdálkodását és tápanyag-gazdálkodását egyidejűleg kedvezően befolyásoltuk.

Irodalom

- BROWN, D. A., PLACE, G. A. and PETTIET, J. V., 1960. The effect of soil moisture upon cation exchange in soil and nutrient uptake by plants. Trans. 7th Int. Cong. Soil Sci. 3. 443-449.
- NGUYEN THI DAN, 1978. Moisture dynamic of some main soil types in North Viet Nam. Soils and Fertilizer Buletin HN. VN. V.
- NGUYEN THI DAN, 1976. Soil moisture dynamic and some moisture retention methods for crops. Agricultural Buletin. HN. VN. 7.
- DANIELSON, R. E. and RUSSELL, M. B., 1957. In absorption by corn as influenced by moisture and aeration. Soil Sci. Soc. Ame. Proc. 21. 3-6.
- DEAN, L. A. and GLEDHILE, V. H., 1956. Influence of soil moisture on phosphate absorption as measured by on excited root technique. Soil Sci. 82. 71-9.
- FEWCETT, R. G. and QUIRK, J. P. 1960. Effect of water stress on the absorption of soil phosphorus by wheat plants. Nature 188. 687-8.
- TRAN CONG TAU and NGUYEN THI DAN, 1984. Soil moisture and crops. Agriculture N. X. B. HANOI.

NGUYEN THI DAN és
NGUYEN VAN TRUONG

Talajtani és Agrokémiiai Kutató
Intézet, Hanoi /VIETNÁM/

Érkezett: 1989. január 10.